

Izet ŠABOTIĆ *

ZNAČAJ EDUCIRANOSTI ARHIVSKOG KADRA U VANREDNIM OKOLNOSTIMA (ISKUSTVO ARHIVA TUZLANSKOG KANTONA)

Izvleček:

Pomen izobraženosti arhivskega kadra v izrednih razmerah (izkušnje Arhiva tuzelskega kantona)

Uspešno izvajanje arhivske dejavnosti je v veliki meri odvisno od strokovnosti arhivskih kadrov. Varovanje in funkcija arhivskega gradiva, tako tistega v nastajanju kot tistega, ki je v hrambi v arhivih, v veliki meri temeljita na ustrezni usposobljenosti in strokovnosti arhivskega kadra. To je še zlasti pomembno v izrednih okoliščinah. Kot se je izkazalo v Bosni in Hercegovini, tudi na območju pod pristojnostjo Arhiva Tuzelskega kantona, je bila strokovna podkovanost arhivskih delavcev v izrednih razmerah (vojna, poplave, požar) ključna za reševanje arhivskega gradiva. Zato avtor v prispevku opozarja na vlogo, ki sta jo strokovnost in osveščenost arhivskega kadra odigrali pri reševanju arhivskega gradiva v izrednih razmerah, s katerimi se je Tuzelski kanton soočil leta 2014. Po zaslugi naporov Arhiva TK in ustrezne usposobljenosti arhivarjev, ki delajo pri ustvarjalcih, je bila razsežnost katastrofe precej omljena.

Ključne besede:

arhivski kadri, arhivarji, izredne razmere, Arhiv Tuzelskega kantona, ustvarjalci arhivskega gradiva

Abstract:

The Importance of Educated Archival Personnel in Emergencies (experiences of the Archives of the Tuzla Canton)

Successful archival services largely depend on professional archival personnel. Protection and function of archives, both in creation, as well as those stored in the Archives, largely depend on the competence and expertise of archival staff. Qualifications, education and responsibility of archival personnel is essential, especially in emergencies. Experience in this field in Bosnia and Herzegovina, also in the area under the competence of the Archives of the Tuzla Canton, have shown that the professional knowledge of archivists about managing emergencies (war, floods, and fires) was crucial for rescuing archives. Therefore, this paper aims to highlight the importance of expertise and consciousness of archival personnel in rescuing archives in emergency circumstances the Tuzla Canton faced in 2014. Due to the efforts of the Archives of the Tuzla Canton and its qualified record keepers at creators, the vastness of the catastrophe was limited.

Key words:

archival personnel, record keepers, emergencies, Archives of the Tuzla Canton, creators

1 UVODNE NAZNAKE

Bosna i Hercegovina nema dugu arhivsku tradiciju i tek nakon Drugog svjetskog rata nastaju prve arhivske ustanove.¹ To je imalo uticaja na ukupan razvoj i domete

* Dr. sc. Izet Šabotić, vanr. prof., Filozofski fakultet Univerziteta u Tuzli, Tihomila Markovića br. 1, 75000 Tuzla, Bosna i Hercegovina, kontakt: sabota_tuzla@hotmail.com.

¹ Prva arhivska ustanova osnovana u Bosni i Hercegovini bio je Arhiv Bosne i Hercegovine osnovan 12. 12. 1947. godine. Nakon toga osnivaju se slijedeće ustanove: Arhiv grada Sarajeva (1948), Arhiv Bosanske krajine Banjaluka (1953), Arhiv grada Tuzle (1954), Arhiv Mostar (1954), Arhiv Travnik (1954), te nešto kasnije Arhiv Bihać (1980) i Arhiv Foča (1982).

arhivske struke i sačuvanost arhivske građe u Bosni i Hercegovini. Jedan od bitnih uslova uspješnog razvoja arhivske djelatnosti su svakako arhivski kadrovi. Pod arhivskim kadrovima podrazumijeva se stručno osoblje, spremno odgovoriti složenim zahtjevima arhivske struke i djelatnosti. To podrazumijeva provođenje brojnih stručnih, naučnih, tehničko-tehnoloških i organizacionih aktivnosti.

Stanje na planu obrazovanja arhivskih kadrova u Bosni i Hercegovini od nastanka arhivske službe, pa sve do danas nije bilo na zadovoljavajućem nivou. Ovo posebno ističemo zbog činjenice da u redovnom sistemu obrazovanja nije bilo školovanja arhivskih kadrova ni na jednom nivou. Stoga su se u arhivskim ustanovama zapošljavali razni profili radnika, sa srednjom stručnom spremom ponajviše ekonomski tehničari i svršeni gimnazijalci, a sa visokom profesori historije, a nešto manje profesori jezika. To je bila otežavajuća okolnost, jer predznanja takvih kadrova o arhivskoj djelatnosti bila su skromna i nisu davala mogućnost adekvatnog uključivanja istih u obavljanju složenih stručnih poslova u arhivima. Stoga su se isti jedno izvjesno vrijeme provodili upoznavajući se sa osnovnim načelima i pravilima arhivske struke, učeći najčešće od starijih i iskusnijih kolega. Naravno, da tako sticana znanja nisu bila potpuna i cjelovita, kako bi se odgovorilo brojnim i složenim procesima u arhivskoj djelatnosti. Iz tih razloga, arhivske ustanove u Bosni i Hercegovini bile su prinuđene provoditi razne forme edukacija arhivskog kadra, kako bi se nivo njihovog znanja popravio, te kako bi isti što adekvatnije odgovorili složenim zadacima arhivske struke. Na taj način, značajno se nadomiještao nedostatak obrazovanja arhivskih kadrova u redovnom sistemu školovanja istih.

Međutim, poseban problem predstavljala je slaba kadrovska struktura arhivskog kadra (arhivara) u registraturama, tamo gdje i nastaje arhivska građa. To je u značajnoj mjeri usporavalo razvoj arhivske struke u Bosni i Hercegovini. U vremenu do 1995. godine rijetki su bili slučajevi da su na mjestima arhivara radili školovani i osposobljeni kadrovi. Većinom se radilo o kadrovima sa srednjom stručnom spremom, bez nekih posebnih stečenih znanja iz oblasti arhivistike u redovnom sistemu školovanja. Najčešće se radilo o licima sa završenom srednjom ekonomskom školom i gimnazijom, ali nerijetko su se na mjestima arhivara nalazila i lica sa neadekvatnom stručnom spremom (završenom osnovnom školom), te isluženi radnici, bez bilo kakve iskazane volje i mogućnosti da svoje skromno znanje iz arhivske struke poprave. To je imalo negativnog odraza na ukupnu sudbinu arhivske građe u nastajanju. Takvo stanje se u značajnoj mjeri popravilo u vremenu nakon 1995. godine, primjenom raznovrsnih formi edukacija i obrazovanja arhivskog kadra u registraturama. Arhiv TK je edukaciji arhivskih kadrova u registraturama nakon 1995. godine posvetio značajnu pažnju, što je imalo značajnog uticaja na poboljšanje ukupnog stanja zaštite arhivske građe.

2 FORME I OBLICI DOPUNSKOG OBRAZOVANJA ARHIVSKIH KADROVA

Ratne okolnosti u Bosni i Hercegovini (1992-1995) su značajnije uticale na reduciranje arhivskog kadra, kako u arhivima, tako i u registraturama. Najveći broj arhiva ostao je iz raznih razloga bez iskusnih arhivskih kadrova. U tom periodu kadrovska politika nije vođena u smjeru zadržavanja i dodatnog osposobljenja arhivskog kadra, suočenog sa brojnim ratnim uvjetima rada. Početkom ratnih dejstava prekinuti su procesi stručnog educiranja putem polaganja stručnih ispita, održavanja stručnih savjetovanja, okruglih stolova, seminara i slično. Nakon rata, čine se određeni napori da se stanje na tom planu popravi, ali isto u početku nije išlo u zadovoljavajućem smjeru. Jedan broj novopridošlih arhivskih kadrova nije imao adekvatnu stručnu kvalifikaciju, a ni na planu educiranja istih nije se značajnije radilo, jer je prioritetan

zadatak bio saniranje, odnosno spašavanje ratom ugrožene građe. Upravo ratne posljedice po arhivsku građu zahtijevali su veću profesionalnost i tražile više znanje arhivskih kadrova. Iz tog razloga, grupa stručnjaka i entuzijasta iz bosanskohercegovačkih arhiva i Društva arhivskih radnika, čini dodatne napore da navedene aktivnosti na tom planu poprave. Prvi važan iskorak bio je održavanje Savjetovanja arhivskih radnika Bosne i Hercegovine. Prvo savjetovanje je održano na Zlaći (Banovići) 1996. godine i bilo je jako važno po ukupnu arhivsku djelatnost Bosne i Hercegovine. Na navedenom savjetovanju, jedna od osnovnih smjernica bila je osposobljavanje arhivskih kadrova, kako bi se što adekvatnije odgovorilo saniranju teških ratnih posljedica u arhivskoj djelatnosti u Bosni i Hercegovini. Ova forma obrazovanja arhivskih kadrova je zaživjela i od tada je imala kontinuitet održavanja,² što je značajno uticalo na ukupnost educiranja arhivskih kadrova. Navedena savjetovanja su se održavala u organizaciji Arhivističkog udruženja Bosne i Hercegovine uz organizacionu participaciju i učešće najvećeg broja arhiva. Na savjetovanjima arhivskih radnika Bosne i Hercegovine zahvaljujući arhivskim stručnjacima iz zemlje i inozemstva otvarana su aktualna pitanja arhivske teorije i prakse. Ova vrsta stručnih sadržaja značajno je doprinijela podizanju znanja arhivskih kadrova u arhivima u Bosni i Hercegovini. U poslijeratnom periodu jedan broj arhivskih radnika iz Bosne i Hercegovine značajno se uključivao u edukativne sadržaje organizirane u zemljama okruženja i Evrope,³ što je posebno doprinijelo usvajanju novih znanja i primjeni istih u praksi. Značajan doprinos osposobljavanju arhivskih kadrova i pored brojnih nedostataka imala je organizacija procesa polaganja arhivističkog ispita.⁴ Sve to je dalo značajne pomake na planu edukacije i uzdizanja znanja arhivskog kadra u Bosni i Hercegovini. No to svakako nije bilo dovoljno kako bi se nadomjestio nedostatak neškolanja arhivskog kadra u redovnom sistemu obrazovanja i napravili snažniji zaokreti na planu praćenja dinamičkog razvoja i osavremenjavanja arhivske službe Bosne i Hercegovine.

Arhiv Tuzlanskog kantona je procesu osposobljavanja arhivskih kadrova, kako onih u Arhivu, tako i u registraturama, nakon rata (1996) kontinuirano poklanjao značajnu pažnju, realizujući čitav spektar obrazovno-edukacionih sadržaja. Svi oni su dali doprinos u podizanju nivoa znanja arhivskog kadra, no neki su ipak bili od posebne važnosti za razvoj arhivske struke na ovom području. Ovdje posebno želimo ukazati na značaj projekta »Arhivska praksa«, u organizaciji Arhiva TK i Društva arhivskih zaposlenika u kontinuitetu počev od 1998., pa sve do danas.⁵ Projekat je podrazumijevao održavanje stručnih savjetovanja i izdavanje časopisa *Arhivska*

² Nakon savjetovanja na Zlaći kod Banovića, na nivou Bosne i Hercegovine održana su savjetovanja u: Jablanici (1998), Bihaću (1999), Olovu (2001), Bihaću (2002), Vogošći (2003), Vlašiću (2004), Laktašima (2005), Vlašić (2007), Modrac (Lukavac 2009), Bihać (2011), Vogošća (2012), Mostar (2014). U međuvremenu održana su i dva kongresa arhivskih radnika Bosne i Hercegovine, Prvi u Sarajevu 2006. i Drugi u Bihaću 2013.

³ Arhivski radnici iz Bosne i Hercegovine značajna znanja iz oblasti arhivistike sticali su na afirmisanim stručnim skupovima, poput: *Sodobnih arhiva, Tehnični in vsebinski problemi klasičnega in elektronskega arhiviranja* (Pokrajinski arhiv Maribor), *Atlanti* (Inštitut arhivističkih znanosti, Trst/Maribor), *Međunarodni svetski kongresi* (Beč 2004, Kuala Lumpur 2008.), *Jednonedeljni kurs o mikrofilmovanju* (Ljubljana 1998), *dvomjesečna obuka jednog arhiviste u Zemaljskom arhivu u Gracu, 15-to dnevni seminar o arhivskom zakonodavstvu u San Petersburgu, i dr.*

⁴ *Praksa obavezujućeg polaganja arhivističkog (arhivskog) ispita nakon rata prvo je pokrenuta u Arhivu Tuzlanskog kantona (2000), a potom i u Arhivu Federacije Bosne i Hercegovine, Arhivu Republike Srpske, Historijskom arhivu Sarajevo, Arhivu Unsko-sanskog kantona Bihać, te Arhivu srednjo-bosanskog kantona Travnik.*

⁵ Projekat »Arhivska praksa«, počeo je sa realizacijom savjetovanja namijenjenog kako arhivskim radnicima arhiva, tako i arhivarima u registraturama. Do 2014. godine održano je 27 savjetovanja »Arhivska praksa«. Osim savjetovanja projekat sadrži i izdavanje časopisa pod nazivom *Arhivska praksa*. Zaključno sa 2014. godinom izašlo je 17. brojeva časopisa. U navedenim brojevima časopisa dominiraju saopštenja sa održanih savjetovanja, ali i drugi veoma zanimljivi sadržaji (o značaju časopisa *Arhivska praksa* vidjeti više u: Izet Šabotić, »15. godina časopisa *Arhivska praksa*«, Tuzla 2012).

praksa. Na savjetovanjima su otvarana najaktuelnija pitanja iz oblasti arhivske teorije i prakse, sa posebnim akcentom na problematiku arhivske građe u nastajanju. Kroz ovaj edukativni sadržaj u proteklih 17 godina prošlo je više od hiljadu arhivskih radnika iz arhiva i registratura, sa značajno većim procentom učešća arhivara iz registratura. Realizacija navedenih sadržaja značajno je doprinijela uzdizanju nivoa znanja arhivara u registraturama, osposobljavajući iste za uspješnije bavljenje arhivskim poslom u registraturama. Taj nivo znanja poboljšavao se i čvršćim vezivanjem i permanentnom suradnjom sa Arhivom. To je značajno doprinijelo podizanju znanja, ali i svijesti o značaju arhivske građe, i važnosti posla kojim se bave, što je sve skupa doprinijelo pozitivnim pomacima na planu brige i zaštite arhivske građe u nastajanju.

Drugi bitan sadržaj edukativne provenijencije, koji je uticao na poboljšanje nivoa znanja arhivara u registraturama, jeste organizacija polaganja arhivarskog ispita za radnike u registraturama.⁶ Riječ je o utvrđenoj zakonskoj obavezi koja je u Arhivu TK zaživjela od 2000. godine, koja je podrazumijevala obavezu polaganja arhivarskog ispita za lica zadužena za registraturnu građu u registraturama. Program arhivarskog ispita obuhvatao je važna znanja iz svih oblasti arhivske djelatnosti, poput: kancelarijsko i arhivsko poslovanje, arhivsko zakonodavstvo, zaštite arhivske građe u arhivima i nastajanju, arhivski standardi i normativi, primjena sistema savremene zaštite arhivske građe i dr. Riječ je o sadržajima koji daju neophodna znanja kako bi arhivari mogli na jedan pragmatičan način uspješno obavljati posao arhivske djelatnosti u registraturama. U procesu polaganja arhivarskog ispita, Arhiv TK obavlja pripremu kandidata, vršeći brojne neposredne kontakte kako bi isti bili što bolje involvirani u arhivsku problematiku, kroz upoznavanje sa svim važnim segmentima iz arhivske teorije i prakse, a putem, razgovora, sugestija, smjernica, upoznavanja sa literaturom i dr. U posebnim slučajevima stručni zaposlenici Arhiva TK držali su posebne seminare za kandidate iz registratura.⁷ Dosada je kroz ovu formu stručnog osposobljavanja na području nadležnosti Arhiva TK, prošlo je nekoliko stotina arhivara iz registratura. To je imalo pozitivne efekte na značajno poboljšanje nivoa znanja arhivara u registraturama, a samim tim i na nivo stanja i uredenosti registraturne građe u registraturama čiji su arhivari prošli proces polaganja arhivarskog ispita.

Pored navedenog, Arhiv TK je pristupao i drugim formama educiranja arhivara u registraturama, kao što su: održavanje strukovnih stručnih seminara,⁸ okruglih stolova,⁹ uključivanja arhivara u kulturne i druge sadržaje Arhiva,¹⁰ te kontinuirana suradnja arhivara sa stručnim zaposlenicima Arhiva¹¹ i dr.

⁶ Ovaj stručni postupak je zakonska kategorija na području nadležnosti Arhiva Tuzlanskog kantona. Isti je utvrđen Zakonom o arhivskoj djelatnosti TK, »Sl. Novine TK«, br. 15/2000, Pravilnikom o polaganju arhivističkog/arhivarskog ispita i sticanju arhivističkih zvanja (»Sl. Novine TK«, br. 9/2001, 1/2013), te Programom o polaganju arhivističkog ispita. Važno je istaći da je Program sastavni dio Pravilnika i isti je posebno prilagođen za arhivare u ovisnosti od njihove stručne spreme.

⁷ Takav seminar priređen je u maju 2014. godine za predstavnike obrazovnih ustanova sa područja TK. Seminaru je prisustvovalo 120 arhivara, koji su se pripremali za polaganje arhivarskog ispita.

⁸ Arhiv TK je u više navrata pristupao organizaciji seminara za predstavnike registratura. Tako je održano više seminara za predstavnike organa uprave (Čelić, Gračanica, Kalesija), predstavnike medijskih kuća (seminar održan 2013.) i dr. O edukaciji arhivskih kadrova na području nadležnosti Arhiva TK, vidjeti više u: Omer Zulić: Uticaj stručnog osposobljavanja arhivara na uređenje arhivskog poslovanja-primjer organa lokalne samouprave na području tuzlanskog kantona, Arhivska praksa, br. 15, Tuzla 2012.

⁹ Arhiv TK u saradnji sa Društvom arhivskih zaposlenika TK, svake godine održava okrugle stolove sa aktualnim temama iz arhivistike, historije i zaštite kulturno-historijskog naslijeđa.

¹⁰ Arhivari iz registratura česti su posjetioci kulturnih sadržaja koje realizira arhiv TK, poput: izložbe, promocije izdanja, razna predavanja upriličena povodom značajnih jubileja i godišnjica i slično.

¹¹ Dugi niz godina u arhivu TK je zastupljena praksa da stručni zaposlenici petkom imaju suradnju sa arhivarima iz registratura. To ima višestruke pozitivne efekte.

Navedene forme obrazovanja arhivskih kadrova u registraturama koje provodi Arhiv TK više godina, značajno su doprinijele podizanju nivoa njihovog znanja, koje je našlo primjenu u njihovom pragmatičnom radu, čime je zaštita i sređenost arhivske građe podignuta na značajnijem nivou. Navedena educiranost imala je uticaja na veću odgovornost i ozbiljnost u radu, koja je posebno došla do izražaja u vanrednim okolnostima.

3 ZNAČAJ EDUCIRANOSTI ARHIVSKIH KADROVA U VANREDNIM OKOLNOSTIMA

Vrijeme tranzicijske recesije je veoma snažno zahvatilo Bosnu i Hercegovinu i isto nesmanjenom žestinom traje od kraja 2008. godine pa sve do danas, reflektujući se na sve važnije životne sfere, pa tako i na arhivsku djelatnost. Kulminacija krize dogodila se početkom februara 2014. godine, a iskazana je protestima i demonstracijama socijalno ugroženih radnika likvidiranih preduzeća i preduzeća u stečaju, koji su podržani od strane jednog broja građana, posebno mladih. Rezultati iskazanog nezadovoljstva i protesta bilo je rušenje i paljenje više zgrada u Sarajevu i Tuzli, gdje su demonstracije bile i najizraženije. Posebno je veliko oštećenje (paljenje) doživjela zgrada Predsjedništva Bosne i Hercegovine u kojoj je smješten i Arhiv Bosne i Hercegovine, ali i zgrada Vlade Sarajevskog kantona, te u Tuzli su stradale zgrada Vlade Tuzlanskog kantona i zgrada Općine Tuzla.

Ovakvo destruktivno djelovanje demonstranata imalo je pogubne posljedice po arhivsku građu u Arhivu Bosne i Hercegovine, te po registraturnu građu vladinih tijela i organa u Sarajevu i Tuzli. Takva situacija zatekla je ukupnu kulturnu i naučnu javnost u Bosni i Hercegovini, a posebno arhivske radnike, koji su svojim nesebičnim zalaganjima dugi niz godina činili sve kako bi arhivska građa kao nezamjenljivi pisano svjedočanstvo bilo sačuvano i stavljeno u funkciji za potrebe društva i države. Svakako, najveće štete i posljedice imalo je stradanje arhivske građe Arhiva Bosne i Hercegovine, gdje je usljed požara stradala izuzetno vrijedna arhivska građa.¹² Ono što je evidentno, jeste da je od strane zaposlenika Arhiva Bosne i Hercegovine uslijedila brza reakcija u cilju spašavanja stradale građe. Kolegama Arhiva Bosne i Hercegovine značajnu podršku pružili su posebno kolege Historijskog arhiva Sarajevo, ali i svih drugih bosanskohercegovačkih arhiva. Kolegijalnu podršku kolege iz Arhiva Bosne i Hercegovine dobili su od velikog broja kolega i ustanova iz zemalja okruženja i čitave Evrope. Ono što je posebno važno istaći, jeste da su u ovim teškim trenucima po Arhiv Bosne i Hercegovine, zaposlenici Arhiva pomognuti kolegama drugih arhiva, pokazali prisebnost i stručnost u procesu spašavanja stradale građe iako nije bilo značajnije podrške institucija izvršne i zakonodavne vlasti u zemlji.¹³ Nadam se da je i arhivskim radnicima ali i vlastima, stradanje arhivske građe u Arhivu Bosne i Hercegovine jedan veliki pouk, da se takvi slučajevi u buduće ne dogode.

Na području nadležnosti Arhiva Tuzlanskog kantona u februarским demonstracijama usljed paljenja stradale su značajne količine registraturne i arhivske

¹² Prema raspoloživim podacima u Arhivu Bosne i Hercegovine stradala je izuzetno vrijedna arhivska građa, koja je bila smještena u arhivskom depou br. 1. Između ostalog, stradali su slijedeći fondovi: Zajedničko ministarstvo finansija Bosne i Hercegovine, Zbirka poklona i otkupa, fond Doma za ljudska prava Bosne i Hercegovine u kojem je stradalo 40.000 dosijea, mikrofilmovi raznih fondova preuzeti iz više arhiva, fond Komisije za ratne zločine iz Drugog svjetskog rata, te fond Više sudske šerijatske škole Sarajevo.

¹³ Stradala (zapaljena) arhivska građa je danima iznošena, te na prigodno mjesto razvrstavana i na prigodan način vršeno je njeno saniranje.

građe organa i tijela Vlade TK i Općine Tuzla.¹⁴ Zasigurno da bi posljedice po registraturnu građu bile značajno veće da nije bilo prisebnosti zaposlenika u Vladi TK, a posebno arhivara, koji su, čim su to uslovi dozvolili, zajedno sa snagama vatrogasnih jedinica pristupili spašavanju ugrožene arhivske građe, izlažući se velikim opasnostima. Posebnu odgovornost i profesionalnost pokazali su i radnici Arhiva Tuzlanskog kantona, koji su odmah po saznanju o nemilom događaju stupili u kontakt sa predstavnicima Vlade TK i Općine Tuzla, a potom i obišli navedene objekate,¹⁵ s ciljem pružanja neposredne pomoći i podrške u spašavanju oštećene građe. U prvim kontaktima, stručni zaposlenici Arhiva TK su dali konkretne prijedloge arhivarima Vlade TK i Općine Tuzla u procesu izmiještanja, saniranja i liječenja stradale građe. Registraturna građa¹⁶ se danima izmiještala u novo obezbijedenim prostorijama. Arhiv TK je pomogao i pri iznalaženju novog prostora za smještaj ugrožene registraturne građe, ali i saniranju iste, dajući prvo sopstvene sušače zraka neophodne za sanaciju pokvašene registraturne građe,¹⁷ ali i na svaki drugi način s ciljem da posljedice stradanja građe budu što minimalnije. Na taj način, stručni radnici Arhiva TK su pokazali profesionalnost kontinuirano pružajući stručnu pomoć, te prateći cjelokupan proces spašavanja i saniranja registraturne građe.

Ugrožena registraturna građa vladinih organa i tijela izmještana je na više lokacija,¹⁸ što je dodatno otežavalo posao Komisiji koja je obavljala navedene stručne i organizacione poslove. No ono što zaluzuje posebnu pažnju i pohvalu, jeste požrtvovanost i iskazana spremnost zaposlenika stručnih službi Vlade, a posebno zaduženih arhivara na spašavanju i saniranju stradale registraturne građe. Zahvaljujući tome, zasigurno su od daljeg propadanja spašene značajne količine arhivske građe. Ono što se da zapaziti jeste da je do izražaja u navedenom procesu upravo došla osposobljenost i educiranost, te odgovornost arhivara, koji su dugi niz godina surađivali sa Arhivom TK, učestvujući skoro u svim edukacionim sadržajima, koje je Arhiv organizirao: savjetovanja, okrugli stolovi, seminari. Isti su takođe položili stručni arhivarski ispit. Upravo njihovo znanje i iskustvo, te bliska suradnja sa stručnim radnicima Arhiva TK bili su od presudnog značaja da su proces spašavanja i saniranja stradale građe vladinih tijela i organa izvrši veoma uspješno, te posljedice učine minimalnim. Oštećena građa je propisno isušena sa minimalnim oštećenjima, nakon čega se pristupilo sređivanju iste u skladu sa utvrđenom metodologijom i zakonskom procedurom.

¹⁴ U neredama zgrada Vlade TK i Općine Tuzla su zapaljene od strane nesavjenih i neodgovornih demonstranata. Tom prilikom posebno velika oštećenja pretrpjela je zgrada Vlade TK, koja je imala tolika oštećenja da organi i tijela Vlade TK nisu više mogli biti smješteni u ovoj zgradi.

¹⁵ Menadžment i stručni zaposlenici Arhiva TK izvršili su posjetu stradalim objektima Vlade TK i Općine Tuzla dana 7. 2. 2014. godine i tom prilikom dali konkretne prijedloge i sugestije arhivarima i drugim članovima Komisije Vlade TK i Općine Tuzla koji su radili na spašavanju i saniranju arhivske građe.

¹⁶ Radilo se o velikim količinama registraturne građe smještene u zgradi Vlade TK. Naime, centralni arhivski depo Vlade TK nalazio se na prvom spratu, gdje se nalazilo oko 500 metara registraturne građe, te operativna građa više ministarstava koja su bila smještena u ovom objektu. U prizemlju objekta nalazila se Pisarnica Zajedničkih vladinih službi, pa je i operativna registraturna građa u značajnoj mjeri stradala.

¹⁷ Od strane stručnih zaposlenika Arhiva TK 10. 2. 2014, izvršen je uvid, te sačinjena Konstatacija stanja, sačuvanosti i oštećenja arhivske građe kantonálnih organa, čija je arhivska građa bila smještena u zapaljenoj zgradi Vlade TK. Tom prilikom je konstatovano »da su arhivski depoi bili smješteni u podrumskom prostoru pomenute zgrade i da se u istim nalazi znatan dio registraturne građe nekoliko ministarstava, koja je manjim dijelom bila natopljena vodom«.

¹⁸ Registraturna građa (oko 100 metara dužnih) Ministarstva obrazovanja, nauke, kulture i sporta TK, izmještena je u prostorije OŠ »Mejdan« Tuzla, registraturna građa (oko 100 metara dužnih) Kantonalne uprave za inspekcije TK izmještena je u prostorije JU Bosanski kulturni centar Tuzla, preostali dio registraturne građe izmješten je u prostorije Ministarstva pravosuđa TK.

Slika 1: Zapaljena i demolirana zgrada Vlade TK

Nakon završenog procesa, izmiještanja i spašavanja registraturne građe pristupilo se procesu rekonstrukcije u požaru stradale registraturne građe. Taj složeni i zahtjevni posao predvodili su arhivari Vlade TK.¹⁹ Arhiv Tuzlanskog kantona dao je jasna i precizna stručna uputstva članovima Komisije,²⁰ kako bi uspješno proveli važan posao rekonstrukcije stradale arhivske građe, a kako bi se značajno umanjile posljedice stradanja iste. Proces rekonstrukcije se pokazao složenim i zahtjevnim u organizacionom, stručnom i tehničko-tehnološkom smislu. Ali je profesionalnim odnosom arhivara i dobrom saradnjom sa Arhivom isti uspješno priveden kraju.²¹ I ovaj primjer je najbolje pokazao da dobra suradnja registratura i arhiva, na planu edukacije, ali i svaka druga suradnja mogu dati samo dobre i korisne rezultate.

¹⁹ Ured za zajedničke poslove Vlade TK, je Arhivu TK uputio dopis br. 02/6-05-007926/14 od 8. 4. 2014. u kojem obavještava Arhiv da je utvrđena količina i vrsta stradale registraturne građe, te da je formirana Komisija za rekonstrukciju iste.

²⁰ Dopis Arhiva TK Uredu za zajedničke poslove Vlade TK, br. 04-462-2/14, od 17. 4. 2014. godine.

²¹ Prema podacima iz decembra 2014. godine, Komisija za rekonstrukciju stradale građe Ureda za zajedničke poslove Vlade TK je veliki dio navedenog posla već uspješno uradila. Isto je urađeno uz nadzor i dobru suradnju stručnih radnika Arhiva TK.

Slika 2: Dio stradale registraturne građe Zajedničkih službi Vlade TK

Dobar primjer suradnje zapažen je i između Arhiva TK i arhivara Općine Tuzla, koji su predvodili stručne i organizacione aktivnosti na planu saniranja posljedica stradale registraturne građe, koja se desila pri paljenju zgrade Općine. Tada je, naime stradala pisarnica općinskih službi, pri čemu je jedan manji dio registraturne građe izgorio, a dio je oštećen. Riječ je o operativnoj registraturnoj građi. Općinska Komisija za spašavanje i izmiještanje stradale registraturne građe, predvođena arhivarima, uz sugestije i smjernice stručnih zaposlenika Arhiva TK, veoma je uspješno završila posao izmiještanja i saniranja navedene registraturne građe. Isto je urađeno stručno i profesionalno, pri čemu je do izražaja došla odgovornost, znanje i iskustvo arhivara. I ovdje treba kazati da se radi o arhivarima koji su više od deset godina uspješno surađivali sa Arhivom TK, učestvujući u svim stručnim i edukacionim sadržajima koje je Arhiv organizirao u navedenom periodu. Arhivari sa položenim arhivarskim ispitom, te vrlo odani suradnici Arhiva. Zasižno, da se njihova odgovornost, požrtvovanost i profesionalnost, mogu uzeti kao pozitivan primjer odnosa i reakcije arhivara u vanrednim okolnostima.

Bosna i Hercegovina je osim »revolucionih nereda« u 2014. godini imala tu nesreću da je u dva navrata zadese velike prirodne nepogode, prvo ogromne kiše, a potom poplave i klizišta. Između ostalog, nepogodama je značajno bio pogođen i prostor Tuzlanskog kantona, skoro sve općine, a posebno općine Lukavac, Gračanica i Doboj Istok. Na području ovih općina, usljed poplava stradale su značajne količine registraturne građe, posebno nizvodno od jezera Modrac.²² U općini Lukavac značajno

²² Usljed opasnosti od pucanja brane na jezeru Modrac došlo je do ispuštanja većih količina vode iz jezera, što je uticalo da veliki prostor na području općina Lukavac, Gračanica i Doboj Istok bude poplavljen, a između ostalog i veliki broj privrednih subjekata na ovom području.

je stradala registraturna građa u d.o.o. »EM-ONIKS« Lukavac.²³ Značajan dio dokumentacije ove registrature je potpuno uništen, jedan dio je znatno oštećen, a jedan imao manje oštećenja. Ono što je dobro na ovom primjeru jeste da su odgovorni ljudi ovog pravnog subjekta i arhivar iskazali određenu odgovornost i poduzeli neophodne mjere kako bi se ublažile posljedice ove strašne poplave. U ovom slučaju do izražaja je došla i dobra suradnja između Arhiva TK i ove registrature, odnosno arhivara koji je zahvaljujući dugogodišnjoj suradnji sa Arhivom izgradio pravilan odnos prema arhivskoj građi, što je došlo do izražaja i u vrijeme navedenih prirodnih nepogoda.

Na području općine Gračanica stradalo je više privrednih subjekata u »industrijskoj zoni«. No svakako pozitivan primjer zabilježen je u vrijednom privrednom subjektu, sa dugogodišnjom tradicijom d.o.o. »Jadrina« Gračanica, gdje je poplavni vodeni val od nekoliko metara visine poplavio objekte, pa između ostalog i prostorije gdje je bila smještena registraturna građa istog. Zahvaljujući prisebnosti arhivara značajno su ublažene posljedice poplava. Treba istaći da se u navedenom privrednom subjektu značajna pažnja dugi niz godina poklanjala suradnji sa Arhivom TK, a posebno je ta suradnja vidljiva na planu edukacije arhivskog kadra. Međutim, na ovom području imamo i negativnih primjera iskazanih kroz loš odnos stvaraoca prema sopstvenoj registraturnoj građi, što je između ostalog doprinijelo njenom stradanju u vrijeme poplava.

Slika 3: Poplavljena registraturna građa jedne od registratura u Doboju

U općini Doboju Istok, majske i avgustovske poplave su uzele svoj danak, nanoseći velike štete privrednim i drugim subjektima, pri čemu nije zaobiđeno ni stradanje registraturne građe mnogih stvaralaca i imalaca. Na terenu je iskazan različit odnos stvaralaca i imalaca prema stradaloj i ugroženoj građi. Što znači da je bilo i pozitivnih i negativnih primjera. Neki pravni subjekti, poput d.o.o. BINGO TC Doboju Istok,²⁴ te

²³ Prema Konstataciji stručnog lica arhiva TK, sačinjenoj dana 20. 5. 2014. godine, utvrđeno je da je usljed vodenog talasa višeg od dva metra u potpunosti poplavljene objekti ovog privrednog društva, a sa tim i njegova registraturna građa.

²⁴ Konstatacija stanja i oštećenja registraturne građe kod BINGO d.o.o. Tuzla -TC Doboju, sačinjena od strane stručnog radnika Arhiva TK, dana 25. 6. 2014.

Partner- mikrokreditna organizacija Tuzla-Organizaciono odjeljenje Doboj Istok,²⁵ blagovremeno su poduzeli neophodne mjere na spašavanju i saniranju stradale registraturne građe, te uspostavili neposrednu vezu sa stručnim radnicima Arhiva TK. To je dalo značajne rezultate na saniranju posljedica izazvanih poplavama. Analizom da se utvrditi da arhivari navedenih stvaraoca dugi niz godina imaju dobru suradnju sa Arhivom TK, i uzimaju učešća u edukacionim sadržajima Arhiva, što je svakako imalo uticaja na podizanje njihovog nivoa znanja, a što je došlo do izražaja u procesu spašavanja i saniranja njihove registraturne građe u vanrednim prilikama.

Slika 4 :Primjer dobre suradnje Arhiva TK i registrature d.o.o. „BINGO“ Tuzla, rezultat je dobro uređene registraturne građe

Navedeni primjeri su nedvojbeno još jednom pokazali da stručnost i osposobljenost arhivskog kadra ima krucijalnog uticaja na uspješno obavljanje arhivske djelatnosti i sudbinu arhivske građe. To posebno dolazi do izražaja u vanrednim prilikama, gdje su stručnost i odgovornost arhivara bili presudni u procesu spašavanja stradale i ugrožene građe, što se pokazalo i na primjeru navedenih registratura.

4 UMJESTO ZAKLJUČKA

Jedan od bitnih faktora uspješnog obavljanja arhivske djelatnosti i zaštite arhivske građe je osposobljenost arhivskih kadrova, kako u arhivima, tako i u registraturama. Stručnost i osposobljenost arhivskog kadra dolazi do izražaja u mirnodobskim uslovima, a posebno u vanrednim okolnostima. U Bosni i Hercegovini pitanju arhivskih kadrova nije se poklanjala značajna pažnja. U redovnom sistemu školovanja arhivski kadar se nije obrazovao niti na jednom obrazovnom nivou, stoga su arhivi bili prinuđeni taj nedostatak nadomjestati kroz educiranje arhivskih kadrova putem raznih edukacionih sadržaja.

U Arhivu TK, ovom segmentu se značajna pažnja poklanjala posebno od kraja 90-ih godina XX stoljeća, realizujući pri tome različite sadržaje na međunarodnom i

²⁵ *Dopis-Informacija »Partner-mikrokreditna organizacija«-Tuzla- Odjeljenje Doboj Istok, br. 06-202-1/14, od 2. 7. 2014. godine u kojoj se traže instrukcije od strane Arhiva TK na saniranju poplavljene registraturne građe.*

nacionalnom nivou. Posebnu pažnju Arhiv TK poklonio je edukaciji arhivskih kadrova u registraturama, s ciljem podizanja nivoa znanja i odgovornosti prema arhivskoj građi i poslu kojeg obavljaju arhivari u registraturama. Poseban doprinos na tom planu dali su sadržaji »Arhivska praksa« i zakonom utvrđena obaveza polaganja arhivarskog ispita za zadužena lica u registraturama. Realizacijom navedenih, ali i brojnih drugih sadržaja, došlo se do značajnih rezultata na planu podizanja znanja iz arhivske struke i svijesti o značaju arhivske građe. Stoga je evidentan pomak u oblasti zaštite registraturne građe u nastajanju na području nadležnosti Arhiva Tuzlanskog kantona u navedenom periodu.

Nivo osposobljenosti arhivskog kadra u registraturama posebno je došao do izražaja u vanrednim prilikama koje su zadesile Bosnu i Hercegovinu i Tuzlanski kanton u 2014. godini. Usljed demonstracija i iskazanog bunta, došlo je do paljenja objekata institucija izvršene i zakonodavne vlasti, pri čemu je značajno ugrožena i registraturna građa istih. Osim toga, usljed nezapamćenih poplava, značajno je ugrožena registraturna građa velikog broja stvaralaca i imalaca registraturne građe na području nadležnosti Arhiva TK. Prisebnost, stručnost i odgovornost arhivskog kadra je u vanrednim okolnostima došla do izražaja i bila presudna u procesu spašavanja ugrožene registraturne građe. Njihovo znanje, iskustvo i organiziranost, te suradnja sa Arhivom TK su značajno uticale da se posljedice vanrednih prilika značajno ublaže. Stoga se s pravom može kazati i zaključiti da je educiranost i osposobljenost arhivskog kadra jedna od najvažnijih faktora obavljanja arhivske djelatnosti, kako u miru, tako i u vanrednim okolnostima.

LITERATURA

- Ivanović, J. (2010): *Priručnik iz arhivistike, I dio*. Zagreb: Hrvatski državni arhiv.
- Kožar, A. (2005): *Arhivistika u teoriji i praksi, knjiga 2*. Tuzla: Društvo arhivskih zaposlenika Tuzlanskog kantona.
- Kožar, A. (2011): *Arhivistika u teoriji i praksi, knjiga 3*. Tuzla: Društvo arhivskih zaposlenika Tuzlanskog kantona.
- Kožar, A. (2014): Doprinos projekta „Arhivska praksa“ educiranosti arhivista u Bosni i Hercegovini i okruženju. *Atlanti, br. 24*, str. 175-184. Trst/Maribor: Mednarodni inštitut arhivskih znanosti.
- Pravilnik o arhivskim-arhivarskim zvanjima, uvjetima i načinu sticanja osnovnih i viših stručnih zvanja u arhivskoj djelatnosti. (2001 i 2013). Službene novine Tuzlanskog kantona, broj 9/2001 i 4/2013.
- Program za polaganje stručnog arhivističkog-arhivarskog ispita, br. 10/1-48-4493/2013.
- Šabotić, I. (2012): *Časopis Arhivska praksa (1998.-2012.) - doprinos razvoju arhivske djelatnosti u Bosni i Hercegovini*. Tuzla: Arhiv Tuzlanskog kantona : Društvo arhivskih zaposlenika Tuzlanskog kantona.
- Šabotić, I. (2005): Oblici i forme obrazovanja arhivara u registraturama. U: S. Tovšak (ur.), *Tehnični in vsebinski problemi klasičnega in elektronskega arhiviranja, 4. zbornik referatov dopolnilnega izobraževanja s področij arhivistike, dokumentalistike in informatike v Radencih 6.-8. april 2005* (str. 233-239). Maribor: Pokrajinski arhiv.
- Šabotić, I. (2012): Projekat „Arhivska praksa“ u funkciji edukacije arhivskih kadrova. *Arhivska praksa, br. 15*, str. 101-118. Tuzla: Arhiv Tuzlanskog kantona.
- Šabotić, I. (2012): Stručni rezultati i dometi Arhiva Tuzlanskog kantona. *Arhivski zapisi, br. 1*, str. 177-187. Požarevac: Istorijski arhiv Požarevac.
- Zakon o arhivskoj građi i Arhivu Bosne i Hercegovini. (2001). Službeni glasnik Bosne i Hercegovine, broj 16.
- Zakon o arhivskoj djelatnosti tuzlanskog kantona (2000 i 2011). Službene novine Tuzlanskog kantona, broj 15/2000 i broj 13/2011.

- Zulić, O. (2012): Uticaj stručnog osposobljavanja arhivara na uređenost arhivskog poslovanja-primjer lokalne samouprave na području Tuzlanskog kantona. *Arhivska praksa*, br. 15, str. 39-48. Tuzla: Arhiv Tuzlanskog kantona.

SUMMARY

Izet ŠABOTIĆ *

THE IMPORTANCE OF EDUCATED ARCHIVAL PERSONNEL IN EMERGENCIES (EXPERIENCES OF THE ARCHIVES OF THE TUZLA CANTON)

One of the most important factors for successfully performing archival activities and the protection of archives is qualified archival personnel, both in the archival institutions as in registry offices. Skill and ability of archival personnel comes to the fore in peacetime conditions, especially in emergency situations. In Bosnia and Herzegovina archival personnel has not been given significant attention. In the regular education system where the archival knowledge is not present on any educational level, therefore the archival knowledge were forced to fill through education archival staff through a variety of educational content.

Archives of the Tuzla Canton began paying more attention to this segment especially since the end of the 90s of XX century, executing a range of different activities at the international and national level. Special attention was given to the education of archival personnel in agencies, with the aim of raising awareness and responsibility to the archives and work they perform at registry offices. A special contribution to the plan was given by the project »Archival practice« and the law stipulates the obligation of passing an archival exam for responsible employees at registry offices. Accomplishment of the above, and many other contents, there are significant results in terms of raising the knowledge of the archival profession and awareness of the importance of archives. A shift in the field of records in emerging within the jurisdiction of the Archives of Tuzla Canton in the mentioned period is therefore evident.

The level of training of archival staff at registries was especially important in emergency situations which occurred in Bosnia and Herzegovina and in the Tuzla Canton in 2014. During demonstrations and expressed rebellion, there was fire in government buildings and the records of the state were in serious danger. Additional threat to records presented floods in the area of the Archives of the Tuzla Canton. Professional and responsible actions of archival personnel in emergencies were responsible for an efficient process of saving endangered records. Their knowledge, experience and organization, including their cooperation with the Archives, are reasons the consequences were not more severe. Therefore, it can be affirmed that education of archival personnel is one of the most important factors of the archival activity in ordinary and especially in emergency situations.

* *Izet Šabotić, Ph. D., associate professor, Faculty of Arts, University of Tuzla, Tihomila Markovića 1, 75000 Tuzla, Bosnia and Herzegovina, contact: sabota_tuzla@hotmail.com.*